

روزنامه‌های علمی و فناوری

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد شهر قدس
دانشکده علوم انسانی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A) در رشته حقوق گرایش حقوق خصوصی

عنوان:

حقوق مالی و غیرمالی فرزندخواندگی در فقه و حقوق ایران و کشورهای کامن لا

استاد راهنما:

آقای دکتر جعفر عسگری

استاد راهنما:

آقای دکتر علیرضا مظلوم رهنی

نگارش:

منیژه یگانه

تابستان ۱۴۰۱

ب

معاونت پژوهش و فن آوری

به نام خدا
شور اخلاق پژوهش

بیاری از خداوند سبحان و اعتقاد به این که عالم محضر خداست و همواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظریه به اهمیت جایگاه دانشگاه در اعتدالی فرهنگ و تمدن بشری، مادر انجمن و اعضاء بهینت علمی واحد های دانشگاه آزاد اسلامی متعددی گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی به نظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم:

- ۱- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هرگونه پنهان سازی حقیقت.
- ۲- اصل رعایت حقوق: التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشگران (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- ۳- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه بکاران پژوهش.
- ۴- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.
- ۵- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از هرگونه جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منابع در اختیار.
- ۶- اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان ها و کشور و کلیه افراد و نهادهای مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب تعدد و خودداری از هرگونه حرمت شکنی.
- ۸- اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و اشاعه نتایج تحقیقات و انتقال آن به بکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۹- اصل برانست: التزام به برانست جویی از هرگونه رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به شائبه های غیر علمی می آلائند.

معاونت پژوهش و فن آوری

به نام خدا

تمهد اصالت رساله یا پایان نامه تحصیلی

اینجانب منیژه یگانه دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد در رشته حقوق خصوصی که در تاریخ از پایان نامه خود تحت عنوان " حقوق مالی و غیرمالی فرزندخواندگی در فقه و حقوق ایران و کشورهای کامن لا " دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

- (۱) این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آنرا در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده ام.
- (۲) این پایان نامه قبلاً برای هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
- (۳) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
- (۴) چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می پذیرم و دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضاء

پاسکزاری:

دوره علم اندوزی در این دوره با اساتید ارجمند و بزرگوار می چون آقای دکتر جعفر عسکری و آقای دکتر علیرضا مظلوم رهبری آشنا شدم که با تمام وجود برایشان احترام قائل، ستم و مصداق (ومن لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق) شایسته تقدیر هستند.

تقدیم به:

پدر آسمانیم که نشاء صلابت و گذشت بود

و

تقدیم به مادر و خواهرم که همواره مهربانی و بردباریشان التیام بخش تمام آلامم می باشد

و

تقدیم به همسر عزیزم که تکیه گاهی از جنس محبت برایم ساخت و با حمایت های مالی و معنویش پشتیبان و مشوق مستمر من در پیمایش

این مسیر بود

و

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	چکیده
۲	۱-مقدمه
۳	۲-بیان مسأله
۹	۳-اهمیت و ضرورت تحقیق
۱۰	۴-اهداف تحقیق
۱۱	۵-سوال های تحقیق
۱۱	۶-فرضیه های تحقیق
۱۲	۷-پیشینه تحقیق
۱۵	۸-روش تحقیق
۱۶	۹-ساختار تحقیق

فصل اول: کلیات و مفاهیم

۱۸	۱-۱-مفهوم خانواده
۲۱	۱-۱-۱-تعریف خانواده در قواعد حقوقی
۲۳	۱-۱-۲-تعریف خانواده در قانون
۲۴	۱-۲-حقوق خانواده
۲۴	۱-۲-۱-مفهوم حقوق خانواده
۲۵	۱-۲-۲-حقوق فرزندان در خانواده
۲۵	۱-۲-۲-۱-حق هویت و زندگی
۲۶	۱-۲-۲-۲-حق محافظت و نگهداری

- ۲۸-۱-۲-۳-حق تابعیت..... ۲۸
- ۲۸-۱-۳-مفهوم فرزندخواندگی..... ۲۸
- ۲۸-۱-۳-۱-مفهوم لغوی..... ۲۸
- ۲۹-۱-۳-۲-مفهوم اصطلاحی..... ۲۹
- ۳۱-۱-۴-مفهوم سرپرستی..... ۳۱
- ۳۳-۱-۵-پیشینه تاریخی فرزندخواندگی..... ۳۳
- ۳۳-۱-۵-۱-تاریخچه فرزندخواندگی پیش از اسلام و پس از آن..... ۳۳
- ۳۳-۱-۵-۱-۱-پیش از ظهور اسلام..... ۳۳
- ۳۴-۱-۵-۱-۲-پس از ظهور اسلام..... ۳۴
- ۳۶-۱-۵-۲-تاریخچه فرزندخواندگی در ایران..... ۳۶
- ۳۷-۱-۵-۳-تاریخچه فرزندخواندگی در کشورهای تابع کامن لا..... ۳۷

فصل دوم: شرایط فرزندخواندگی در فقه و حقوق ایران و کامن لا

- ۴۱-۲-۱-شرایط فرزندخواندگی در اسلام..... ۴۱
- ۴۱-۲-۱-۱-فرزندخواندگی در قرآن..... ۴۱
- ۴۲-۲-۱-۲-احکام فرزندخوانده در اسلام..... ۴۲
- ۴۳-۲-۱-۲-۱-شرط محرمیت..... ۴۳
- ۴۴-۲-۱-۲-۲-ارث در رسم فرزندخواندگی..... ۴۴
- ۴۶-۲-۱-۲-۳-نکاح با فرزندخوانده..... ۴۶
- ۴۸-۲-۱-۳-رویکرد فقهای معاصر نسبت به فرزندخواندگی..... ۴۸
- ۴۸-۲-۱-۴-طرق فقهی محرمیت فرزندخوانده..... ۴۸
- ۴۹-۲-۱-۴-۱-پسر بودن فرزندخوانده..... ۴۹
- ۵۰-۲-۱-۴-۲-دختر بودن فرزندخوانده..... ۵۰
- ۵۲-۲-۲-تشریفات و شرایط فرزندخواندگی در حقوق ایران و کامن لا..... ۵۲

- ۵۲.....۱-۲-۲-۲-۱-نحوه واگذاری کودک و مرجع صالح
- ۵۳.....۱-۲-۲-۱-۱-تقاضا نامه
- ۵۷.....۲-۲-۱-۲-۲-دادگاه صالح
- ۵۹.....۲-۲-۲-شرایط پذیرندگان
- ۵۹.....۱-۲-۲-۲-۱-وضعیت تأهل
- ۶۱.....۲-۲-۲-۲-شرط سن
- ۶۳.....۲-۲-۲-۳-فاقد فرزند بودن
- ۶۶.....۲-۲-۲-۴-تمکن مالی
- ۶۹.....۲-۲-۲-۵-صلاحیت جسمی و اخلاقی
- ۷۰.....۲-۲-۲-۶-اهلیت
- ۷۱.....۲-۲-۳-شرایط شخص قابل پذیرش
- ۷۱.....۱-۲-۳-۲-شرط سنی
- ۷۴.....۲-۲-۳-۲-بدون سرپرست بودن

فصل سوم: آثار مالی و غیرمالی فرزندخواندگی در فقه و حقوق ایران و کامن لا

- ۷۸.....۱-۳-۱-آثار مالی فرزندخواندگی در فقه، حقوق ایران و کامن لا
- ۷۸.....۱-۳-۱-۱-تعهد به انفاق
- ۷۸.....۱-۳-۱-۱-۱-رویکرد فقهی
- ۸۰.....۱-۳-۱-۱-۲-رویکرد حقوق ایران و کامن لا
- ۸۶.....۱-۳-۲-۱-اداره اموال قانونی فرزند خوانده
- ۸۹.....۱-۳-۳-توارث
- ۸۹.....۱-۳-۱-۳-رویکرد فقهی
- ۹۱.....۱-۳-۳-۲-رویکرد حقوق ایران و کامن لا
- ۹۸.....۲-۳-۱-۳-آثار غیرمالی فرزندخواندگی در فقه، حقوق ایران و کامن لا

۹۸	.....۳-۲-۱-حضانة
۹۸	.....۱-۲-۳-رویکرد فقهی
۱۰۰	.....۲-۱-۳-رویکرد حقوق ایران و کامن لا
۱۰۷	.....۲-۲-۳-ولایت
۱۰۷	.....۱-۲-۳-رویکرد فقهی
۱۰۷	.....۲-۲-۳-رویکرد حقوق ایران و کامن لا
۱۱۴	.....۳-۲-۳-تسری نام خانوادگی
۱۱۸	.....۳-۲-۴-محرمیت و حرمت نکاح
۱۱۸	.....۱-۲-۳-رویکرد فقهی
۱۱۹	.....۲-۲-۳-رویکرد حقوق ایران و کامن لا
۱۲۵	.....۵-۲-۳-اقامتگاه
۱۲۷	.....۳-۳-بطلان و فسخ فرزندخواندگی
۱۲۸	.....۳-۳-۱-بطلان فرزندخواندگی
۱۲۹	.....۳-۳-۲-فسخ فرزند خواندگی
۱۳۲	.....۳-۳-۳-توافق طفل با زوجین سرپرست
۱۳۳	.....۴-۳-ضمانت اجرایی نقض تعهدات مالی و غیرمالی فرزندخواندگی
۱۳۳	.....۳-۴-۱-ضمانت اجرایی نقض تعهدات مالی
۱۳۴	.....۱-۴-۳-مسئولیت قهری
۱۳۴	.....۲-۴-۱-۱-مسئولیت قراردادی و ارادی
۱۳۵	.....۳-۴-۱-۳-مسئولیت فرزندپذیر
۱۳۸	.....۳-۴-۲-ضمانت اجرایی نقض تعهدات غیر مالی

نتیجه گیری و پیشنهادها

۱۴۳	.....نتیجه گیری
-----	-----------------

۱۴۷	پیشنهادها
۱۴۹	فهرست منابع
۱۵۵	چکیده انگلیسی

چکیده

فرزند خواندگی یا تبنی آن است که کسی، فرد دیگری را که فرزند طبیعی او نیست، به فرزندى پذیرد. در عصر کنونی به دلیل بالا رفتن آمار کودکان بی سرپرست، چالش های بسیاری در رابطه با پذیرش و مراقبت از این کودکان در خانواده های جایگزین به وجود آمده است. در این راستا در تحقیق حاضر به شیوه توصیفی-تحلیلی به بررسی این موضوع پرداخته شده است. نتایج بیانگر این است که در فقه و حقوق ایران نهادی تحت عنوان فرزندخواندگی به این مفهوم که فرزندخوانده از هر حیث در حکم یک فرزند واقعی باشد، وجود ندارد. در نظام حقوقی اسلام و به تبع آن در حقوق ایران، نسب تنها از راه ولادت شرعی ثابت می شود و فرزند خواندگی موجب جریان آثار فقهی و حقوقی فرزند بودن از جمله استحقاق ارث و حرمت نکاح بین فرزند خوانده با پدر خوانده و مادر خوانده نیست. اما در حقوق کامن لا در صورت صدور حکم فرزندخواندگی، تمام حقوق و تکالیف والدین در زمینه حضانت، نفقه و تعلیم و تربیت به سرپرست واگذار می شود و ازدواج سرپرست با فرزندخوانده ممنوع و غیرقابل پذیرش می باشد.

واژه های کلیدی: فرزندخوانده، خانواده، تعهدات مالی، سرپرستی، اسلام.

۱- مقدمه

خانواده قدیمی ترین و مهم ترین گروه اجتماعی، واحد بنیادین جامعه و کانون اصلی رشد و تعالی انسان است و زن و مرد بر اساس قواعد حقوقی و با رعایت موازین اخلاقی، این نهاد را تشکیل می دهند، از روی مودت و رحمت در این کانون آرامش می گیرند، نسل فردا و آینده سازان در این محیط زاده می شوند و توسط پدر و مادر با همکاری دولت و جامعه پرورش می یابند. عقیده، آرمان، اخلاق، تربیت و حقوق در کنار هم و به صورت هم عرض و هم زمان این مجموعه را سامان می دهند، از قداست آن پاسداری می کنند و در استواری روابط خانوادگی تلاش می کنند. ازدواج سرآغاز تشکیل خانواده است. بحث ازدواج یکی از اساسی ترین مباحث اجتماعی و جایگاه والای خانواده بعنوان با هویت ترین و مهمترین نهاد اجتماعی، از دیرباز و علی الخصوص در قرون اخیر مورد توجه متفکران ملتها و جوامع مختلف قرار داشته است. به طوری که آن را هسته اصلی و واحد بنیادین جامعه دانسته اند و دین اسلام نیز این نهاد اجتماعی را و علی الخصوص حقوق و وظایف زوجین را نادیده نگرفته است و خانواده را به همان اندازه مورد اهمیت و تاکید قرار داده است که به جامعه و اجتماع توجه دارد. چنانکه در مقابل حقوق جامعه، حقوق خانواده و در مقابل اقتصاد جامعه، اقتصاد خانواده را قرار داده و مهمترین ویژگی احکام خانواده را رعایت کامل عدالت و حقوق همه جانبه زن و مرد و اعضاء خانواده دانسته است.

ازدواج به عنوان پایه و اساس تشکیل یک خانواده توسط مقتضیات شریعت که تجرد را پدیده ای نامطلوب می داند، تنظیم می شود. ازدواج به عنوان پدیده حقوقی در تنظیم رسمی مناسبات بین زن و مرد به منظور تشکیل خانواده، از سوی شریعت و جامعه قابل پذیرش است و به منظور تشکیل خانواده ای محکم و سالم یک ضرورت محسوب می شود. بر این اساس، قانونگذار جمهوری اسلامی ایران که مبتنی بر اصل حقوقی

مکتب جعفری اسلام می باشد؛ موضوع مذکور را به شکل مبسوط مورد بررسی و مقررات حقوقی خاص آن را تدوین نموده است. یکی از اهداف ازدواج فرزندآوری و تداوم نسل است. امام سجاد(ع) وجود فرزند را از سعادت های انسان می داند (حرعاملی، ۱۴۱۹، ج ۱۵: ۹۶). امام صادق(ع) یکی از معیارهای مهم در انتخاب همسر را توان فرزندآوری معرفی می کند (حرعاملی، ۱۴۱۹، ج ۱۴: ۳۳).

از نظر اسلام، فرزندان از ارکان مهم خانواده محسوب می شوند و در آیات و روایات از فرزند با تعبیری چون میوه دل، نور دیده، مایه خوشبختی، مایه ثواب و پاداش اخروی و رحمت و غفران الهی یاد شده است. اما واقعیت این است که امکان فرزندآوری در خانواده همواره میسر نیست و گاه افراد خانواده مجبور به پذیرش فرزند دیگر به جای فرزند واقعی خود هستند. فرزندخواندگی سابقه نسبتاً طولانی دارد. پیش از اسلام و در دوران جاهلیت و نیز در میان امت های پیشرفته آن روز مانند روم و فارس و در ایران قبل از حمله اعراب و برقراری احکام اسلامی مرسوم بوده است (مولایی، ۱۳۹۰: ۴۳). قبول فرزند دیگری از چنان اهمیتی برخوردار است که اسلام قوانین متعددی بر آن وضع نموده است. به تبع آن قوانین ایران نیز برای نهاد فرزندخواندگی شرایط و الزاماتی را تعیین نموده است که در این تحقیق این مقررات به طور تطبیقی با حقوق کامن لا مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است.

۲- بیان مساله

در اصطلاح لغوی و عرفی فرزند به کسی گفته می شود که رابطه خونی با والدین داشته باشد و مربوط به نسل بعد باشد. اما وضعیت اجتماع امروز به گونه ای است که برخی از خانواده ها بنا به تقدیر الهی صاحب فرزند نمی شوند و برخی از فرزندان توسط والدین رها می شوند یا در وضعیت اسفباری زندگی می کنند؛ یا

به هر شیوه ای والدین خود را از دست می دهند. به همین دلیل قانونگذار اجازه می دهد این دسته از فرزندان توسط والدین واجد شرایط قانونی نگهداری شوند و به صورت تصنعی رابطه پدر و مادری و فرزندگی بین آنها شکل گیرد. در این صورت قانونگذار چنین کودکی را در حکم فرزند این خانواده به شمار می آورد و اغلب آثار و احکام یک رابطه خانوادگی را برای این نوع نهاد حقوقی در نظر می گیرد. به علت صوری بودن این رابطه برخی از مقررات آمره از جمله مقررات ارث را در بر نمی گیرد. به علاوه اینکه این رابطه برخلاف فرزند طبیعی قابل فسخ و انحلال است (میری، ۱۳۹۶: ۲).

اندیشمندان بر این باورند فرزندخواندگی، ریشه در نیازهایی همچون نظامی، اقتصادی، مادی داشته و گاهی عوامل روحی، روانی و معنوی یا عاطفی موجب پیدایش آن شده است؛ در حال حاضر نیز این نهاد براساس نیازهای مالی و معنوی خانواده و کودک بدون سرپرست استوار است. در واقع، افزایش جمعیت، بروز جنگ ها و حوادث و بلایای طبیعی و البته رواج روابط آزاد و خارج از نکاح زنان و مردان و کاهش روابط عاطفی و کم‌رنگ شدن اخلاق در جوامع امروز از جمله عواملی هستند که موجب بالا رفتن آمار کودکان بدون سرپرست شده است؛ واقعیت تلخی در جامعه که کودکان را از داشتن خانواده و نمو در محیطی امن محروم نموده است. کودکانی که به لحاظ آمادگی پذیرش خوب و بد و انطباق با محیط اطراف می توانند به راحتی در ورهه فساد و تباهی قرار گیرند و اگر همچنان از محبت و رفاه محروم بمانند در نهایت تبدیل به افرادی خواهند شد که ضربه های مهلک به پیکره جامعه وارد نموده و در واقع ضرر نهایی آن متوجه اجتماعی است که حمایت از آنان را فراهم نیاورده است. حمایت از این کودکان از دیرباز مورد استقبال و توجه همه اقوام بشر قرار گرفته است و انسانها به لحاظ نوع دوستی و نیازها عاطفی خود سعی در تأمین رفاه و آرامش این کودکان و دفع معضلات آنان داشته اند (منوچهری، ۱۳۸۵: ۳۴).

یکی از اهداف ازدواج توالد و تناسل است تا بدین طریق حس همبستگی و دلگرمی زوجین نسبت به هم افزایش یافته و بتوانند حس تکامل و استقلال و خانواده ای از خویش داشتن را برآورده نمایند. اما در این میان بسیاری از زوجین با وجود ابداع روش های درمانی ناباروری گوناگون در هر حال قادر به تولید مثل نبوده و یا اینکه ترجیح می دهند به جای استفاده از روش های پر هزینه و پر مشقت پزشکی یا عدم تمایل تحمل رنج بارداری، حس پدرانه یا مادرانه خود را به کودکی ابراز کند که ناخواسته از این موهبت الهی محروم شده است، تا هم از این طریق خود به آرامش برسند و هم کودک بی پناهی را مأوی باشند و هم روح معنوی خود و جامعه را پرورش و ارتقاء بخشند. بدین ترتیب این شیوه از سالیان دور که داشتن فرزند افتخاری بزرگ محسوب می شد و البته روش درمانی پزشکی وجود نداشت، در میان جوامع مختلف بشر نهادینه گردید و در نهایت منجر به تثبیت آن تحت عنوان نهاد فرزندخواندگی گردیده است (ترازی، ۱۳۹۳: ۱۱).

در میان اعراب قبل از اسلام و نیز ایران زرتشتی، فرزندخواندگی با آثار نسبتاً کاملی برقرار و مرسوم بود. با ظهور اسلام اگرچه فرزندخواندگی با مفهوم متداول امروز به رسمیت شناخته نشده است و آنچه در میان اعراب جاهلیت مرسوم بوده منسوخ گردیده است (میری، ۱۳۹۶: ۵۱)، اما این امر به معنای بی توجهی شرع مقدس اسلام به وضعیت کودکان بدون سرپرست نیست؛ چرا که دین اسلام تأکید بسیار دارد که اینگونه اطفال در خانواده ها رشد کنند و قرآن و سنت توجه فراوانی به وضع یتیمان و رسیدگی و محبت به آنان دارد. اما در نهایت قائل به شناسایی هر شخص با نسب اصلی و واقعی خود است و بدین جهت آتاری را که خاص رابطه قرابت خونی و ابوت و نبوت است را بین سرپرست و کودک برقرار نمی نماید. در واقع در اسلام برطبق آیات ۳ و ۴ سوره احزاب برخی از آثار فرزندخواندگی منع شده است. با این حال همانطور که

بیان شد، در اسلام به کودکان بی سرپرست و یتیم توجه زیادی شده و توصیه‌های زیادی در این رابطه شده است. در فقه از این کودکان تحت عنوان لقیط بحث شده است که آثار و احکام خاص خود را دارا می‌باشد. مثلاً فقهای امامیه در مورد نفقه فرزندخوانده معتقدند با توجه به آیات قرآن وظیفه والدین نسبت به انفاق به فرزندان از بدو تولد آغاز می‌گردد، مادران، فرزندان خود را دو سال تمام شیر می‌دهند. این برای کسی است که بخواهد دوران شیرخوارگی را تکمیل کند. خداوند تهیه نفقه را بر دوش (المولودله) قرار داده؛ یعنی کسی که فرزند از او متولد شده که همان پدر واقعی بچه است. همان گونه که از این آیات بر می‌آید، وظیفه انفاق به کودک بر عهده پدر طفل هست که حتی در صورت درخواست اجرت از سوی مادر جهت شیر دادن باید به او نیز اجرت بپردازد. اما در مورد فرزندخوانده موضوع به گونه‌ای دیگر است، از آنجا که داشته‌های فقهی رسمیتی برای فرزندخواندگی قائل نیستند، در این باب سخنی از سوی فقها رانده نشده است، و تنها تحت عنوان لقیط است که وظیفه نفقه بر عهده ملتقط قرار داده شده که آن هم تحت شرایط خاصی است، از جمله این که بر ملتقط واجب است که به شکل متعارف از لقیط نگهداری و سرپرستی نماید هرچند واجب نیست که ابتدا از مال خود هزینه نماید، بلکه از مال لقیط یعنی مالی که به همراه دارد و یا از مالی که بر امثال او وقت شده است می‌تواند به اذن حاکم شرع هزینه‌های او را بپردازد و اگر هیچ‌یک از این شرایط موجود نباشد هزینه‌های نگهداری لقیط بر عهده بیت المال خواهد بود و نیز هرگاه بیت المال نیز وجود نداشته باشد ملتقط می‌تواند از سایر مسلمین استعانت جوید و بر مسلمانان نیز واجب کفایی است که او را یاری رسانند. همچنین، حرمت ناشی از فرزندخواندگی، مسئله ارث، ولایت، ازدواج و غیره از جمله مسائلی هستند که فقه امامیه و فتوای مجتهدین عظام احکام و راهکارهایی را بیان نموده‌اند که در این پژوهش به بررسی این مسائل پرداخته خواهد شد. فقه امامیه احکام ارث، ولایت و ... را تنها در روابط فرزند

با پدر و مادر اصلی برقرار می‌داند و در خصوص فرزندخوانده در این موارد از منظر فقهی ابهامات فراوانی وجود دارد (احمدوند و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۲۰).

از سوی دیگر، فرزندخواندگی نهاد اعتباری است که دارای آثار حقوقی و اجتماعی ویژه‌ای در جامعه ایران است. از نظر حقوقی نهاد فرزندخواندگی سرپرست را موظف می‌کند تا در ابتدای انعقاد این رابطه قراردادی، اموالی را به نام فرزندخوانده منتقل کند تا سازمان بهزیستی به عنوان مدافع حقوق اشخاص بی سرپرست از نظر مالی خیالی آسوده‌تر داشته باشد. پس از انعقاد رابطه‌ی فرزندخواندگی نیز سرپرست موظف است به رعایت حقوق و تکالیف رابطه‌ی مابین فرزند و پدر و مادر طبیعی است. از نظر اجتماعی نیز سرپرست موظف است نیازهای عاطفی و اجتماعی فرزندخوانده را تأمین کند (منوچهری، ۱۳۹۱: ۲۳).

در حقوق ایران با لحاظ نیاز به وجود و تأسیس یک نهاد حمایتی در محیط خانوادگی برای کودکان رو به ازدیاد بدون سرپرست، قانونگذار در سال ۱۳۵۳ با تصویب قانون حمایت از کودکان بدون سرپرست، بدون استفاده از اصطلاح فرزندخواندگی نهاد مشابه با آن و درچارچوب شرع مستقر نمود. از آن سال تا سال ۱۳۹۲، این قانون تنها مرجع در موضوع فرزندپذیری بوده است (همان: ۲). اما قانون جدیدی تحت عنوان قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی سرپرست و بدسرپرست در سال ۱۳۹۲ تصویب شد که این قانون علاوه بر تحولات و نوآوری‌های آن در مقایسه با قانون سابق مصوب ۱۳۵۳، چالش‌های مهمی را نیز دربر دارد که در این پژوهش به آن‌ها پرداخته خواهد شد.

فرزندخواندگی در سیستم‌های حقوقی کشورهای مختلف جهان نیز به شیوه‌های مختلف انعکاس یافته است. در کشورهای تابع حقوق کامن‌لا از جمله انگلستان، با صدور دستور فرزندخواندگی از ناحیه دادگاه، حقوق و تکالیف والدین طبیعی یا قیم ملغی می‌شود و این حقوق و تکالیف به کسانی که کودک را به فرزند

خواندگی پذیرفته‌اند، منتقل می‌شود. با وقوع فرزند خواندگی، فرض می‌شود که کودک، فرزند مشروع پدر و مادر اکتسابی بوده و بسیاری از علایق قبلی از بین می‌رود. حتی گاه والدین طبیعی از هویت سرپرستان مطلع نمی‌شوند. فرزند خوانده‌ها دارای همان حقوق ارث که بر اساس وصیت نامه، اسناد و فوت بدون وصیت ایجاد می‌شود و کودکان طبیعی متولد شده از سرپرستان در خلال زناشویی دارند مگر این که فرزندخوانده به صراحت استثناء شده باشد. نظام حقوقی انگلستان، از حیث استفاده از ابزارها و تمهیدات نوین جهت حمایت از کودکان بی سرپرست یا بد سرپرست یکی از نظام‌های مترقی و با سابقه در اتحادیه اروپا محسوب می‌شود. فرآیند فرزندخواندگی در نظام حقوقی انگلستان، یک فرآیند دو مرحله‌ای می‌باشد. مرحله اول جداسازی کودک به صورت محدود و موقت از والدین و خانواده طبیعی و مرحله دوم صدور دستور (نهایی) فرزندخواندگی می‌باشد. قانون‌گذار به واسطه وجود متغیرهای فراوان از جمله حساسیت‌های اجتماعی، روانشناسی و ... صرفاً به تعیین قواعد و اصول کلی پرداخته است و در مقابل محاکم انگلستان از طریق رویه قضایی، وظیفه وضع مقررات و قواعد جزئی و مشخص را بر عهده گرفته‌اند. در همین راستا محاکم انگلستان با در نظر گرفتن اصل اولویت رفاه کودک نسبت به سایر مسائل، قاعده قطعی و زوال‌ناپذیر بودن دستور (نهایی) فرزندخواندگی را ایجاد نمودند که بنا به دلایلی مورد انتقاد قرار گرفته است (کاهانی، ۱۳۷۶: ۳۹). در مجموع نظام حقوقی کامن لا تشابهات و تفاوت‌هایی با قوانین فرزندخواندگی در ایران دارد که به این مساله پرداخته خواهد شد. بنابراین با توجه به مطالب بیان شده، از آنجا که فرزندخواندگی نهاد مدنی است که از نظر حقوقی مسائل قابل تأملی را از نظر مالی و احوال شخصیه مطرح می‌سازد، این مساله به ذهن‌خطور می‌کند که چه نوع رابطه‌ای از نظر احوال شخصیه بین سرپرست یا سرپرستان و فرزندخوانده ایجاد می‌شود؟ حقوق و تکالیف مالی او از جمله نفقه و ارث چگونه خواهد بود؟ و رویکرد حقوق تطبیقی

در این زمینه چیست؟ لذا به صورت کلی در این پژوهش به این مساله پرداخته می شود که حقوق مالی و غیرمالی فرزندخواندگی در فقه و حقوق ایران و کشورهای تابع حقوق کامن لا چگونه تعیین شده است؟

۳- اهمیت و ضرورت تحقیق

واقعیت این است که نهاد حقوقی سرپرستی یا فرزندخواندگی در ایران، بیش از آنکه به دنبال حمایت روانی و عاطفی کودک بی سرپرست و نیز خانواده پذیرا باشد، جنبه حمایت اجتماعی و اقتصاد از کودک را دنبال می کند و برخلاف بسیار از نظام های حقوقی دنیا، رابطه کامل و از نوع قرابت های نسبی را پیش بینی نکرده است. بین خانواده و کودک رابطه وراثت و انفاق و محرمیت ایجاد نشده و تنها با حکم قانون رابطه مالی آنها تنظیم می گردد و بدون ایجاد حرمت ازدواج و با استناد به آیات و روایات، فرزندپذیران مجاز به ازدواج با فرزند پذیرفته شده خود می باشند. اما در کنوانسیون حقوق کودک، ضمن احترام به عقاید و قوانین کشورها اسلامی، نهاد فرزندخواندگی و نیز فرزند رضاعی مورد پذیرش بوده و حقوق اولیه و ابتدایی هر کودک را مورد تأیید و تأکید قرار داده است (منوچهری، ۱۳۹۱: ۱۲).

کشورهای مختلف و نظام های حقوقی مختلف نیز ضمن پذیرش نهاد فرزندخواندگی، روش های مختلفی را در جهت تنظیم رابطه کودک و خانواده درپیش گرفته اند که در هرصورت هدف واقعی آنان جایگزینی کودک بی سرپرست با فرزند واقعی و برقراری حداکثر حمایت مالی و عاطفی از وی است و اصولاً تفاوتی در این میان دیده نمی شود. به طور مثال، در حقوق فرانسه فرزندخواندگی ساده با حفظ برخی پیوندها با خانواده اصلی و فرزندخواندگی کامل با برقرار رابطه کامل همچون فرزند طبیعی مورد پذیرش واقع شده است. در حقوق سوئد به عنوان کشوری که بالاترین میزان فرزندخواندگی در دنیا را به خود اختصاص داده